

WPROWADZENIE

W warunkach przechodzenia z industrialnej i postindustrialnej fazy rozwoju do fazy społeczeństwa informacyjnego zachodzi konieczność przebudowy całokształtu życia poszczególnych osób, społeczeństwa, a także przedsiębiorstw produkcyjnych, usługowych i instytucji. Wynika to z konieczności gruntownej zmiany bazy ekonomicznej, w której podstawową rolę odgrywa nauka a gospodarka opiera się na wiedzy. Niedostosowanie się do nowych wyzwań cywilizacyjnych niesie ze sobą także możliwość wystąpienia negatywnych skutków związanych z wykluczeniem społecznym wielu osób i upadkiem podmiotów gospodarczych, w wyniku obniżenia wydajności pracy i wprowadzania nowych zasad organizacji pracy z wykorzystaniem systemów informatycznych. W miejsce tradycyjnych systemów produkcji, zarządzania i komunikowania społecznego wykształcają się nowe, oparte na sieciach informatycznych, systemy organizacji produkcji, świadczenia usług i zarządzania, które przyczyniają się do zwiększenia efektywności działania. W nowych warunkach wiedza staje się niekiedy trudno dostępnym i kosztownym towarem, który pozwala na modernizację, podnoszenie jakości i konkurencyjności oferowanych produktów i usług. W konsekwencji problematyka ta znajduje coraz szersze odzwierciedlenie na polu wielu dyscyplin naukowych, które tę złożoną problematykę rozpatrują z określonego punktu widzenia.

Do tego głównego i aktualnego nurtu badawczego starają się nawiązać prace złożone do publikacji w niniejszym tomie, w którym szczególna uwaga skierowana została na funkcje przemysłu i usług w rozwoju gospodarki opartej na wiedzy. Wśród nich wyróżnić można prace podejmujące ogólną problematykę roli przemysłu w kształtowaniu nowej gospodarki, przykłady wybranych działów przemysłu oraz podmiotów gospodarczych reprezentujących przemysł i usługi.

W tę szczególnie aktualną i ważną dla geografii przemysłu problematykę badawczą wprowadzają rozważania poświęcone modelowaniu roli przemysłu w kształtowaniu gospodarki opartej na wiedzy (Z. Ziolo). Szczególna uwaga została zwrócona na modelowe ujęcia miejsca przemysłu i usług w gospodarce narodowej oraz mechanizmy wdrażania innowacji w działalności przemysłowej. Innowacyjność gospodarki i kształtowania gospodarki opartej na wiedzy wymagają znacznych nakładów finansowych, co ilustrują zaprezentowane wartości nakładów finansowych światowych korporacji przeznaczone na badania i rozwój oraz ich zróżnicowana koncentracja przestrzenna. Wraz z procesami rozwoju zmienia się światowy podział pracy, czego następstwem są także negatywne skutki np. w postaci ograniczania rozmiarów rynku pracy (J.T. Hryniewicz). Racjonalizacja przebiegu tego procesu wymaga wspólnej europejskiej polityki przemysłowej, celem ograniczenia negatywnych skutków w warunkach przechodzenia od gospodarki przemysłowej do gospodarki opartej na wiedzy.

Podjętą problematykę rozwija także artykuł poświęcony priorytetem polityki przemysłowej w Unii Europejskiej oraz jej przemianie w wybranych krajach europejskich a także prezentacji zakładanego zintegrowanego do niej podejścia (M. Ulbrych).

W procesach przemian gospodarki zmieniają się także uwarunkowania rozwoju poszczególnych działów przemysłu, wśród których ważną rolę odgrywają źródła zasilania energetycznego. Zagadnienie to podejmują prace poświęcone perspektywie wykorzystania potencjalnych zasobów gazu łupkowego w gospodarce (A. Pach-Gurgul) i funkcjonowaniu górnictwa węgla kamiennego oraz działań na rzecz wykorzystania technologii informatycznej, przebudowy uwarunkowań instytucjonalnych i rozwoju edukacji dla tego sektora (A. Heder, M. Tkocz). Cechą nowej fazy rozwojowej jest pojawienie się także nowych działów przemysłu, w tym przemysłu biotechnologicznego (S. Dorocki, M. Boguś; M. Borowiec) Odnacza się on bardzo zróżnicowanym stopniem koncentracji zarówno w przestrzeni światowej jak i krajowej, co wynika ze stopnia zaawansowania nowych technologii a także z możliwości wykorzystania zazwyczaj tanich zasobów pracy np. w Polsce. Zmiana uwarunkowań i kształtowanie się nowej struktury przestrzennej typowe jest także dla istniejących już działów przemysłu. Wyrazem tego może być przebudowa struktury przestrzennej przetwórstwa rybnego w Polsce (P. Czaplński). Ważnym czynnikiem rozwoju gospodarki opartej na wiedzy jest wdrażanie postępu technicznego w przemyśle zbrojeniowym (P.L. Wilczyński). Wiąże się to z koniecznością poszukiwania nowych materiałów i konstrukcji technicznych celem podnoszenia jakości sprzętu bojowego oraz doskonalenia metod dowodzenia. Procesy restrukturyzacji przemysłu krajowego oraz zmiany w zakresie rozwoju wpływają także na przekształcanie struktur regionalnych. Zagadnienie to zilustrowano intensywnością zmian strukturalnych przemysłu w wybranych województwach (A. Mrozińska). Doskonalenie technologii pod wpływem rozwoju naukowego dokonuje się w różnych sekcjach gospodarki narodowej. Przykładem tego jest opanowywanie nowych technologii w zakresie rozwijania budownictwa domów energooszczędnych, które pozwalają na obniżanie kosztów inwestycyjnych oraz kosztów eksploatacyjnych poprzez oszczędności energii (M. Płaziak).

Istotny wpływ na rozwój gospodarki i wdrażanie nowych rozwiązań technologicznych mają poszczególne przedsiębiorstwa przemysłowe, które w warunkach gospodarki opartej na wiedzy dostosowują się do nowych warunków zgodnie z celami mikroekonomicznymi (T. Rachwał; G. Maśloch; D. Janczewska). W ich funkcjonowaniu duże znaczenie ma rozpoznanie preferencji konsumentów (A.I. Szymańska). Ważną rolę w tym zakresie należy przypisać jakości otoczenia tworzącego określone uwarunkowania rozwojowe poprzez wdrażane instrumenty polityki gospodarczej, nawiązujące do tendencji rozwoju związanego z gospodarką opartą na wiedzy. Częściową ilustracją tego problemu jest analiza małopolskich przedsiębiorstw pod względem nakładów na prace badawczo-rozwojowe i wykorzystania funduszy strukturalnych (D. Murzyn).

Wdrażanie innowacyjnych rozwiązań technologicznych wymaga reguły nasilenia konkurencji także w skali światowej. Odnosi się to zwłaszcza do przemysłu samochodowego, który jak wskazuje analiza kształtowania tego przemysłu na terenie Argentyny, w zasadzie kieruje się podobnymi tendencjami rozwoju jak w przestrzeni światowej (M. Wójtowicz). Procesy przyspieszania tego typu rozwoju osiąga się także poprzez określoną politykę rządu

mającą na celu pobudzenie procesów nowoczesnego rozwoju na obszarach o niższym poziomie rozwoju (S. Dorocki, P. Brzegowy). Działania tego typu prowadzą do przemian struktury przemysłu w poszczególnych regionach, co zilustrowano na przykładzie Turcji na tle krajów Unii Europejskiej (D. Ferudun, P.L. Wilczyński) oraz „Doliny Tytanowej” w Rosji (A. Burnasov, M. Ilyushkina, Y. Kovalev, A. Stepanov). W nowych warunkach ważnym czynnikiem przyspieszającym na pewnym etapie rozwój mogą być usługi, także na terenie krajów o niższym poziomie rozwoju a dysponującymi odpowiednimi zasobami pracy (A. Wróbel) lub dysponującymi odpowiednim poziomem kwalifikacji i nowoczesnym wyposażeniem punktów usługowych (S. Dorocki, A. Świętek). Szczególną rolę w rozwoju poszczególnych podmiotów odgrywają także współcześnie usługi w zakresie informacji prawnej (B. Patkowski) oraz związane z wdrażaniem systemów zarządzania projektami (J. Strojny). Tom kończą rozważania odnoszące się do istoty wiedzy jako czynnika rozwoju przemysłu i usług (T.T. Brzozowski).

Zdajemy sobie sprawę, że przedstawione prace są na różnym poziomie zaawansowania i stanowią ilustrację wybranych problemów związanych z wdrażaniem reguł gospodarki opartej na wiedzy, zwłaszcza w zakresie działalności przemysłowej i usługowej. Będziemy wdzięczni za konstruktywne uwagi, które pozwolą nam na dalsze pogłębianie podjętej problematyki na gruncie nauk geograficznych.

Zbigniew Ziolo,
Tomasz Rachwał